

Принцип оперативності — для управління природокористування та природоохоронними процесами цей принцип має першочергове значення. Саме невміння своєчасно знайти спільну мову країнами промислово розвинутими і тими, які розвиваються, в питанні забруднення парниковими газами, обумовили різочі кліматичні зміни на планеті.

Література

1. *Бакунина Т. С.* Становление принципа экологической безопасности // Государство и право. — 1995. — № 2.
2. *Екологія: Підручник/ С. І. Дорогунцов, К. Ф. Коценко, М. Ф. Хвесик та ін.* — К.: КНЕУ, 2005. — 371 с.
3. *Костин А. И.* Экополитология и глобалистика: Учебное пособие для студентов ВУЗов. — М.: Аспект Пресс, 2005. — 418 с.
4. Обзор систем экологической оценки. Российский и международный опыт. Всемирный банк, Департамент Европы и Центральной Азии. Отчет, март 2003 г.
5. *Маркс К, Энгельс Ф.* Сочинения. — 2-е изд. — Т. 3. — С. 20.
6. *Shilling, T.* Subsidiarity as a Rule and a Principle, or Taking *Subsidiarity Seriously*. 1995.

Стаття подана до редакції 07.10.2011

УДК 339.9

Д. А. Гарлицька, аспір. кафедри міжнародних фінансів,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНО СТАЛОГО РОЗВИТКУ

АНОТАЦІЯ Обґрунтовано необхідність дотримання концепції сталого розвитку, проаналізовано механізми забезпечення екологічно сталого глобального розвитку, доведено необхідність використання саме фінансових механізмів для екологізації глобального розвитку.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: концепція сталого розвитку, екологічно сталий глобальний розвиток, Кіотський протокол, ГЕФ, механізми забезпечення екологічно сталого глобального розвитку.

АННОТАЦИЯ. Обоснована необходимость придерживания концепции устойчивого развития, проанализированы механизмы обес-

печения екологічески устійчивого глобального розвитку, доказано необхідність використання іменно фінансових механізмів для екологізації глобального розвитку.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: концепция устойчивого развития, экологически устойчивое развитие, Киотский протокол, ГЭФ, механизмы обеспечения экологически устойчивого глобального развития.

ANNOTATION. In the report necessity of following the conception of sustainable development is motivated, mechanisms for providing ecologically sustainable global development are analyzed, necessity of financial mechanisms usage for global development ecologization is proved.

KEY WORDS: sustainable development concept, ecologically sustainable global development, Kyoto Protocol, GEF (Global Environmental Facility), mechanisms for providing ecologically sustainable global development.

Постановка проблеми. Основною проблемою даної статті є необхідність дотримання концепції сталого розвитку, запропонування механізмів забезпечення екологічно сталого глобального розвитку і доведення необхідності використання саме фінансових механізмів для екологізації глобального розвитку.

Аналіз останніх джерел та публікацій. Проблема застосування економічних механізмів, зокрема фінансових, з метою екологізації глобального розвитку є дуже актуальною сьогодні і привертає увагу багатьох учених та спеціалістів. Так, проблема взаємозв'язків між екологічними та економічними сторонами цього питання вивчалася в теорії ще з середини XVIII ст. фізфократами.

Коли йдеться про сучасніші дослідження з даної тематики, необхідно відмітити вклад представників біофізичного економіксу*, сферою наукового інтересу яких є роль природних ресурсів та екосистеми в економічних процесах. Так, серед зарубіжних вчених варто виокремити Содді (виступав із критикою класичної економічної теорії, наголошуючи на відсутність у ній врахування вичерпності природних ресурсів, залежності економічних процесів від природних і т.п.), Георгеску-Рогена (впровадив біофізичні принципи до стандартного економіксу) та Дейлі (обстоював концепцію екологічно сталого розвитку). Серед вітчизняних науковців необхідно виокремити Подолинського (створив нову парадигму цивілізаційного розвитку, в якій джерело економічного розвитку та прогресу людства пов'язував із збільшенням «енергетичного бюджету людства», а також із збереженням та накопиченням енергії), Вернадського (досліджував роль людини ро-

* у.п. — умовного палива.

зумної у розвитку планети, аналізував негативні наслідки антропогенного впливу на біосферу і т. п.) та Руденка (обстоював необхідність дотримання системи «природа—суспільство—економіка—Космос» задля забезпечення глобального розвитку людства).

Із актуалізацією даної теми після прийняття Україною рамкової Конвенції ООН про зміну клімату (1992 р.) та Кіотського протоколу (1997 р.), свій вклад у дослідження з даної тематики зробили і вітчизняні вчені. Так, українськими науковцями, що висвітлюють проблематику продажу квот викиду парникових газів та механізмів торгівлі даними квотами, є В. Шевчук, В. Дюканов, О. Дюканова, І. Синякевич, Т. Гордієнко, Н. Биковець, О. Рябич та ін.

На жаль, можна відмітити, що існують проблеми, які в міру своєї складності та суперечності не висвітлені в працях учених. Так, очевидним є те, що такому фінансовому механізму, як Кіотський протокол, приділено науковою спільнотою більше уваги, ніж іншим фінансовим механізмам екологізації глобального розвитку, сутність та ефективність яких вивчено та проаналізовано недостатньо. Також можна стверджувати про повну відсутність наукових розробок комплексу дій держави із продажу вуглецевих квот на період після закінчення дії Кіотського протоколу. Ці питання представляють найбільший інтерес.

Постановка завдання. Головним завданням при написанні даної статті є обґрунтування необхідності дотримання концепції сталого розвитку, аналіз механізмів забезпечення екологічно сталого глобального розвитку та доведення необхідності використання саме фінансових механізмів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Класична економічна теорія, як і породжена нею ринкова економіка, розглядають економічні відносини у відриві від природних процесів та ресурсів, які роблять ці відносини можливими. Але ніщо не з'являється «ні звідки» та не щезає «в нікуди». Ринкова економіка передбачає отримання на «вході» ресурсопотоку, який сприймається як невичерпний, та видачі на «виході» викидів у вигляді відходів, що потрапляють у природу і забруднюють її [6].

Ефекти споживацького ставлення людства до навколишнього середовища почали проявлятися тоді, коли в гонитві за економічним зростанням та добробутом було порушено рівновагу між суспільством та природою, і остання втратила змогу самовідновлюватись. Це призвело до появи глобальних проблем сучасності і лише потім до занепокоєння з приводу них.

У 1987 році Міжнародною комісією з навколишнього природного середовища та розвитку була підготована доповідь «Наше

спільне майбутнє» до 42-ї сесії ООН. У ній застосовувалось поняття «сталий розвиток», яким визначали такий розвиток, що забезпечує потреби сучасного покоління і не ставить під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої потреби [3, с. 4—13]. У 1992 році на конференції ООН у Ріо-де-Жанейро було ухвалено документ «Порядок денний на ХХІ століття» та проголошено, власне, концепцію сталого розвитку.

А, власне, націлена дана концепція на вирішення глобальних проблем сучасності, які можна поєднати у два ключові аспекти економіко-соціальні та екоресурсні. І ті, і ті можуть розглядатись як енергетичні проблеми, бо по суті зводяться до них: нераціональне використання природних ресурсів (а надто вичерпних паливно-енергетичних), негативний вплив енерготехнологій на довкілля, необмежений швидкий та нерівномірний ріст населення Землі, що потребує енергії (із продуктів харчування та будь-якої іншої) для задоволення своїх потреб і таке інше.

«Порядок денний на ХХІ століття», в якому було проголошено концепцію сталого розвитку, декларував вимоги до споживання енергоресурсів та чистоти енерготехнологій і наголошував на тому, що використання джерел енергії необхідно здійснювати так, аби захистити атмосферу, уникнути шкоди здоров'ю людини і довкіллю.

Так, стрімке і помітне зростання обсягів споживання енергії на душу населення за останні 200 років (табл. 1) дозволило вирішити такі цілі, як подовження більше як удвічі середньої тривалості життя, скорочення майже удвічі тривалості робочого тижня, насичення продуктами харчування населення планети, яке зросло майже у 6 разів та ін. [2, с. 218—225]. Однак, це ніяк не може виправдати і тим паче компенсувати негативних наслідків від такого масштабного і нераціонального використання енергоресурсів. Надто, що на їх накопичення біосфера витратила мільйони років.

Таблиця 1

СПОЖИВАННЯ ЕНЕРГІЇ НА ДУШУ НАСЕЛЕННЯ В ДЕЯКИХ КРАЇНАХ СВІТУ НА ПОЧАТКУ І НАПРИКІНЦІ ХХ СТ., У.П.* В РІК НА ЛЮДИНУ [2, С. 222]

Країна	1900	1996
США	3,82	11,94
Велика Британія	4,56	5,58
Німеччина	2,72	5,84
Франція	1,18	5,34
Бельгія	3,11	7,15
Японія	0,27	5,23
Австралія	1,95	8,64
Росія	0,54	6,33

Є посилання на дані Д. Медоуза, де відомі нині запаси корисних копалин, як прогнозується, будуть вичерпані протягом найближчих десятиріч. У табл. 2 показано терміни вичерпання запасів окремих корисних копалин за прогнозами Римського клубу.

Таблиця 2

**ПРОГНОЗ ВИЧЕРПАННЯ РЕСУРСІВ КОРИСНИХ КОПАЛИН ЗЕМЛІ
(ЗА ДАНИМИ РИМСЬКОГО КЛУБУ, 2001 Р.) [5, С. 640]**

Речовини	Глобальні запаси, т	Річне зростання запасів, %	Час вичерпання, роки
Алюміній	1,2·10 ⁹	6,4	55
Хром	1,7·10 ⁸	2,6	154
Вугілля	5·10¹²	4,1	150
Мідь	3·10 ⁸	4,6	48
Залізо	1·10 ¹¹	1,8	173
Свинець	1·10 ⁸	2	64
Нафта	4,5·10¹¹	4	50
Природний газ	3·10¹³ м³	4,7	49

Варто також відмітити, що попри повільне збалансування використання паливно-енергетичних ресурсів у країнах з розвинутою промисловістю, продовжується збільшення забруднюючих викидів у довкілля. У країнах же, що розвиваються, використання викопного палива веде до значного забруднення. Відповідно до прогнозів [2, с. 222], до 2050 року світове споживання енергії більш ніж подвоїться. Так, в обсязі видобутої енергії прогнозують також збільшення частки отриманої із джерел відновлювальної енергії. (Для прикладу, виробництво енергії з вітру на глобальному рівні зросте більш, ніж утричі до 2015 року [8].) Але тим не менше навряд чи можна очікувати зменшення забруднюючих викидів у екосистему від одного тільки відносного збільшення частки відновлюваної енергії серед енергії, що видобувається на планетарному рівні.

Необхідно не лише переходити на використання відновлюваних джерел енергії, а й зменшувати темпи споживання відновлюваних ресурсів до тих, при яких темпи їх природнього відновлення будуть хоч дещо більші. Про це Є.М. Борщук говорить [2, с. 224]: «Кінцева мета розвитку світової енергетики полягає в тому, щоб підвищити ефективність фотосинтезу, зменшити площу пустель, насадити ліси, навчитися ефективно використовувати

найбільш якісний вид енергії — сонячне випромінювання. ...І це буде можливо тільки в тому випадку, якщо в ХХІ ст. вдасться безконфліктно вирішити проблему забезпечення людства енергією: в потрібному місці, в потрібний час, в потрібній кількості і потрібної якості».

Таким чином, концепція сталого розвитку передбачає перехід від класичної економічної теорії до теоретичних засад біофізичного економіксу, від принципів теперішньої ринкової економіки до позицій зеленої економіки. Щоправда, вона вимагає комплексності.

Ключовим завданням формування системи глобальної екологічної безпеки є створення багатостороннього фінансово-організаційного механізму, який би міг об'єднати всі держави світу. Глобальний світовий розвиток поставив на порядок денний проблему максимальної акумуляції та концентрації фінансів для розв'язання світових та регіональних екологічних проблем, залучення нових джерел фінансування та можливостей приватного сектору [1, с. 590].

Для вирішення глобальних проблем екологічного походження необхідні колосальні фінансові ресурси. Забезпечити їх зможе, наприклад, новий багаторівневий фінансовий механізм, у якому координують свою діяльність такі складові, як: Міжнародна Асоціація з розвитку (IDA), система регіональних і субрегіональних банків та ГЕФ (Global Environmental Facility). Особливу увагу слід приділити такій новій структурі, як ГЕФ, яка поєднує діяльність Світового банку, ПРООН (технічна допомога) та ЮНЕП (екологічний аналіз). Вона розширює законотворчі та законодавчі можливості, сприяє активнішому включенню глобальних екологічних імперативів у практичну діяльність. ГЕФ виступає каталізатором партнерських стосунків урядів, приватних груп і міжнародних інституцій та залучає до природоохоронної діяльності недержавні установи. Головні критерії цього механізму міжнародної природоохоронної політики — захист біорозмаїття (40 % фінансів), обмеження ризиків, що можуть призвести до змін клімату (40 % фінансів), захист міжнародних вод (10 % фінансування), збереження озонового шару, боротьба з опустиненням та за збереження лісових просторів. Залучення коштів на вигідних умовах процентної ставки, кредитування та інвестування допомагають впроваджувати в життя національні, регіональні та глобальні проекти з цих питань, хоча і в меншому обсязі. За перші п'ять років свого існування ГЕФ проінвестував близько 100 природоохоронних проектів у 70 країнах світу на суму більше 4 млрд дол. США та допоміг в інвестуванні 360 проектів у 25 країнах, що роз-

виваються. Однак, на сучасному етапі головна проблема полягає в тому, що фактично ця структура сприяє розв'язанню екологічних проблем своїх головних інвесторів — економічно розвинених держав і приділяє недостатню увагу країнам «периферії» [1, с. 590—591].

Іншим механізмом екологізації глобального розвитку є Кіотський протокол. Саме він, що є найголовнішою угодою в природоохоронній сфері зелених інвестицій, визначив на нормативному рівні зобов'язання всіх країн-підписантів знизити обсяги викидів шести основних парникових газів на 5% у порівнянні з рівнем 1990 р. протягом 2008—2012 рр. Так, для виконання кількісних зобов'язань зі скорочення викидів країни можуть використовувати або внутрішні заходи, або три ринкові механізми Кіотського протоколу.

Поки що ринку зелених інвестицій в Україні практично не існує, в той час як за кордоном екологічні інвестиції стають все більш популярними. Вклади в програми із запобігання кліматичних змін і вирішенню інших екологічних проблем складають 100 млрд дол. у рік. У 2006 р. в розвиток вітряної енергії та інших відновлюваних джерел енергії та виробництво біопалива було інвестовано 52 млрд дол., а в 2007 р. цей показник зріс до 55 млрд дол. Темпи приросту виробництва біопалива складають 20% у рік, починаючи з 2005 р. Ринок торгівлі вуглецевими кредитами у 2006 р. досяг 30 млрд дол. Деякі транснаціональні компанії протягом останніх років значно активували пошуки рішень екологічних проблем. Сьогодні в світі діють 575 екологічних і енергетичних хеджових фондів. Сфера розвитку чистої технології та біотехнології за обсягом залученого капіталу поступається тільки Інтернету. 54 банки, на які припадає 85% фінансових інвестицій у світі, в своїх кредитно-інвестиційній діяльності стали орієнтуватися на новий міжнародний стандарт стійкого інвестування, що враховує екологічні міркування [4, с. 81—89].

Екологізація глобального розвитку проявляється не тільки кількісно: у збільшенні кількості міжнародних угод у природоохоронній сфері, національних та міжнародних організацій з охорони навколишнього середовища, у значній кількості конференцій, семінарів, наукових симпозіумів та наукових видатків з даної тематики, націлених на вирішення широкого кола питань з екологізації людського розвитку, але й якісно: всі суб'єкти господарської діяльності (в т.ч. ТНК) частіше вчиняють у своїй діяльності з екологічних міркувань, що також відбивається в національних політиках. Як наслідок, можна простежити деякий перехід національних політик до більшої «екологізації».

Висновки та перспективні напрямки досліджень. Сталий розвиток — це концепція, що хоч і не має чітких критеріїв та індикаторів, рамок та механізмів забезпечення такого розвитку, тим не менше не є чимось утопічним. Сприймати її варто як концепцію, що задає курс із зміни парадигми розвитку цивілізації, залишаючи за людством вибір шляхів свого втілення.

Очевидним є те, що концепція екологічно сталого розвитку повинна забезпечити вирішення глобальних проблем сучасності, що охоплюють як проблеми екологічного походження (наприклад виснаження природних ресурсів, підйом рівня Світового Океану, утворення озонових дір, винищення окремих видів представників рослинного та тваринного світів та ін.), так і інші пов'язані з ними економіко-соціальні проблеми та проблеми охорони здоров'я (наприклад, голод, нестача питної води, підвищення рівня захворюваності на ракові хвороби через надмірне ультрафіолетове випромінювання спричинене озоновими дірами та ін.), але не обмежується лише ними. Мова йде про проблеми, розв'язання яких безпосередньо вплине на подальший хід розвитку людства.

Як підсумок, можна зазначити, що очевидною є потреба в значних фінансових ресурсах на впровадження реформації економік світу через їх екологізацію. Тобто, крім екологічної інтеграції — консолідації зусиль всіх країн світу на вирішення завдань екологізації глобального розвитку, необхідними будуть значні інвестиції (так звані «зелені» інвестиції), а також фінансові механізми їх управління та застосування, що мають координуватись на міжнародному рівні. Мова йде про саме фінансові механізми, адже чи то через пожадливість, чи то через прагматизм, у переважній своїй більшості людство ще в повній (необхідній) мірі не дійшло до того, що екологізація глобального розвитку є в інтересах буквально кожного індивіда, а тому потребує певного роду фінансових стимулів, вигод для економічної зацікавленості (як приклад можна привести ринкові механізми Кіотського протоколу, що приносять безпосередню фінансову вигоду країнам-підписантам і разом з тим запроваджує реальні дії з екологізації глобального розвитку).

Окрім фінансової вигоди, необхідність використання саме фінансових механізмів обґрунтовується також тим, що вони застосовуватимуться на валютно-фінансових ринках. (А вони, завдяки своїй масштабності, мобільності, міжнародній інтегрованості у всіх своїх сегментах, є природним середовищем розвитку інвестиційного глобалізму). Тому, так як учасниками міжнародних фінансово-інвестиційних схем виступають практично всі дійові особи ринку — від фізичних осіб до великих корпорацій та від

урядів держав до міжнародних організацій, використання фінансових механізмів забезпечить багатосторонній контроль за досягненням цілей концепції екологічно сталого глобального розвитку задля якої вони, власне, і застосовуватимуться.

Література

1. Білорус О. Г. Глобалізація і безпека розвитку: Монографія. — 2001.
2. Борщук Є. М. Глобальна енергетична проблема і концепція стійкого розвитку / Є. М. Борщук // Актуальні проблеми економіки. — 2006. — № 11. — С. 218—225.
3. Корнійчук Л. Сталий розвиток і глобальна місія України / Л. Корнійчук, В. Шевчук // Економіка України. — 2009. — №4. — С. 4—13.
4. Рогожина Н. Новые тенденции в экологической политике развивающихся стран / Н.Г. Рогожина // Мировая экономика и международные отношения. — 2009. — № 4. — С. 81—89.
5. Саранчук В.І., Ляшшов М.О., Ошовський В.В., Білецький В.С. Основи хімії і фізики горючих копалин. — Донецьк: Східний видавничий дім, 2008. — 640 с.
6. Эконалоговая трудовая реформа — механизм зелёной экономики. —Електронний ресурс. Режим доступу: <http://hvylya.org/analytics/economics/10163-2011-04-07-09-25-50.html>
7. Катлер Дж. Клівленд. Біофізичний економік: від фізіократів до екологічного економіксу та індустріальної екології. — Електронний ресурс. Режим доступу: <http://bfse.com.ua/language/ru-RU/Article/281/Biofizichnii-ekonomiks.aspx>
8. Електронний ресурс. Режим доступу: http://www.arena-eo.com/index.php?option=com_content&view=article&id=1656&catid=48:worldnews&Itemid=88&lang=uk

Стаття подана до редакції 11.10.2011

УДК 330.15 : 330.5

М. Ю. Шлапак,
ДУ «Інститут економіки природокористування
та сталого розвитку НАН України», м. Київ

ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО РОЗРОБЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО СУПРОВОДУ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИХ РАХУНКІВ У НАЦІОНАЛЬНЕ РАХІВНИЦТВО

АНОТАЦІЯ. Обґрунтовано доцільність використання екологічного рахівництва для досягнення цілей державної екологічної політики. Проаналізовано правові передумови для запровадження системи еколого-економічних рахунків у національне рахівництво України,